

Läsmuskler Gotland

Ett läsfrämjandeprojekt för barn och unga på fritiden
i samverkan mellan biblioteken och idrottsrörelsen

Inledning

2013 fick Statens Kulturråd i uppdrag av regeringen att stimulera till läsfrämjande verksamheter för barn och unga i samarbete med idrottsrörelsen för att tillgängliggöra litteratur och läsning för barn och unga på sin fritid. Det långsiktiga målet med satsningen var att väcka ett tidigt intresse för läsande och bidra till ökad läsfärdighet och läslust. I regeringsbeslutet skrivs att det främst bland pojkar funnits en tydlig trend att läsande och läskunnighet minskat under senare år. Statistiken visar att en stor och växande grupp pojkar uppvisar allvarliga brister i läsförståelse. Detta ser regeringen som ett växande demokratiproblem och ett jämställdhetsproblem som riskerar att leda till växande samhällsproblem och bidra till utanförskap.

Eftersom både den regionala kulturplanen och den lokala biblioteksplanen på Gotland särskilt fokuserade på läsfrämjande åtgärder för barn och unga på deras fritid så kändes det självklart och spännande att haka på och ansöka om dessa projektmedel. Gotlands länsbibliotek sökte medlen under 2014 och under 2015 startade det treåriga projektet Läsmuskler Gotland med inspiration från läsmusklerprojektet i Ulricehamns kommun. Samarbete etablerades med Sisu idrottsutbildarna/Gotland idrottsförbund och ansökan utformades gemensamt. Syftet var att arbeta läsfrämjande för ökad läsfärdighet och läslust bland idrottande barn och unga i samarbete med lokala idrottsföreningar.

Projektet har antagit en prövande ansats. Under resans gång förändrades genomförandet för att bättre anpassas till de deltagande föreningarnas önskemål. På grund av detta, och att det varit svårt att få med föreningar som ville arbeta löpande med projektet så har flera av de ursprungliga planerna inte genomförts. Däremot har andra insatser gjorts inom projektet med samma målgrupp vilket verkar ha gett goda resultat. Samarbete över sektorer och professionsgränser är inte alltid lätt och det kan vara svårt att veta innan hur olika insatser kommer att tas emot och uppskattas. Därför har projektet varit lärorikt och intressant att jobba med, även om det ibland har känts som att vi misslyckats med flera av våra intentioner.

Syfte och mål

Syftet med projektet var att sprida läslust och utveckla metoder för att ändra attityder kring läsning och motivera idrottande barn och unga till läsning genom bl a läsande förebilder och genom nära tillgång till spännande medier och läsmiljöer i idrottsmiljön. Målet var att fler barn och unga skulle komma i kontakt med böcker, få tid till läsning och inspireras till läsning. Inledningsvis tänkte vi sprida projektet och de läsfrämjande metoderna genom flera uppstartsmöten och läscoachträffar med föreläsare och läsinspiratörer för tränare, föräldrar, barn och ungdomar. Vi ville inspirera idrottsföreningar att delta så att tränare i den ordinarie verksamheten kunde inspirera de idrottande barnen och ungdomarna till läsning. Projektet skulle också söka fram lokala läsande förebilder, helst ungdomar, inom idrotten som kunde dela med sig av sina läsoplevelser.

Planer fanns på ett samarbete med Destination Gotland där idén var att inrätta läsmiljöer i en eller flera hytter utanför sommarsäsongen. Tanken var att idrottslagen kunde använda dessa läsmiljöer med en varierad blandning av böcker för läsning och vila under sina resor till bortamatcher m m. Möjlighet skulle också finnas att låna med sig bokväskor och ljudböcker till de ofta långa bil-/bussresor som många lag gör på fastlandet.

Under turneringar och viktiga matcher på Gotland ville vi skapa läsmiljöer med pop-up bibliotek i nära anslutning till idrottsplatsen. Biblioteken på Gotland skulle erbjuda föreningarna fyllda boktrunkar och bokkorgar med spännande böcker, ljudböcker med cd-spelare och läsplattor för e-böcker till lokala idrottsevenemang, resor och träningslokaler. Biblioteken skulle också erbjuda lästipslistor som passar de olika sporterna, samt besök hos föreningar med bokprat och läsinspiration. En viktig tanke i projektet var att skapa nya kontakter och metoder för bibliotekens arbete med läsfrämjande och uppsökande verksamhet som man sedan kan integrera i sin vanliga verksamhet.

Vi ville aktivt söka deltagande föreningar i både stad och på landsbygd och i föreningar med barn och ungdomar med annan etnisk bakgrund än svensk. Vi ville särskilt aktivt söka samarbeten med föreningar som mest attraherar pojkar. De medier som erbjuds skulle vara utvalda utifrån ett genusperspektiv och med en medvetenhet om hbtq-frågor. Barn och ungdomar med läshinder skulle också erbjudas anpassade medier som t ex lättlästa böcker och talböcker.

Samarbetspartners för projektet och samarbetet

Vid planeringen av ansökan träffades länsbibliotekarien och chefen för Gotlands idrottsförbund för flera samtal. Länsbibliotekarien hade en förförståelse och försprång här eftersom hon tagit del av flera liknande projekt och lyssnat till Kulturrådets information om medlen vid flera tillfällen. Därför blev det också länsbibliotekarien som utformade det flesta av förslagen och skrev själva ansökan. Chefen för Gotlands idrottsförbund var engagerad i idén och såg många fördelar i projektet för idrottsrörelsen, t ex möjligheten till en läspaus under en tävling eller träning för avkoppling, fokusering och refokusering samt möjligheten att utifrån böcker samtala om viktiga frågor för idrotten t ex kamratskap, utanförskap, prestationskrav m m. Idén om läshytter på båtarna kom från idrottschefen eftersom han visste att det fanns behov av meningsfulla aktiviteter för idrottslagen under de långa båtresorna. En annan idé från idrotten var högläsningstunder och pop-up-bibliotek vid idrottsföreningarnas sommarskolor, en idé som kom att bli den vanligaste metoden under genomförandefasen.

När medlen beviljats skapades en arbetsgrupp bestående av fotbollskonsulenterna på Sisu idrottsutbildarna, länsbibliotekarien samt tre barnbibliotekspersonal. I arbetsgruppen gjordes en genomförandeplan och inledande marknadsföringsplan. Tanken var att börja med informationsmöten med föreningar, uppstartsmöten för intresserade och läscoachträffar för tränare m fl. Sisu-medarbetarna skulle stå för kontakten med föreningarna och biblioteken för materialet och böckerna.

Samarbetet i projektet blev föremål för en masteruppsats vid Uppsala universitet, Institutionen för ABM. Mer om detta på s 8ff.

Projektets genomförande

Vid tiden för ansökan studerades flera andra liknande projekt och vi fastnade särskilt för projektet Lämuskler i Ulricehamns kommun med uppsökande pop up-bibliotek vid föreningslokaler och tävlingstillfällen m m. Vi träffade projektledaren för att höra mer om deras arbetssätt och frågade även om vi fick använda deras projektnamn med tillägget Gotland, vilket vi fick.

Vi gjorde inköp av en stor mängd böcker för olika åldrar. Vi ville ha ett brett, varierat och tilltalande utbud av blandade faktaböcker om olika sporter, skönlitterära böcker som utspelar sig i idrottsmiljö men också annan populär skönlitteratur, tecknade serier, gåtböcker och populära faktaböcker m m. Vi köpte också in kuddar, mattor och korgar till läsmiljöerna. En logga beställdes från en lokal serieskapare.

Ett marknadsföringsmaterial utformades som gick ut till alla idrottsföreningar som informerade om projektet och erbjöd föreningarna olika möjligheter att delta:

1. **Pop up-bibliotek** med mattor, saccosäckar och korgar med utvalda böcker som blir till en avkopplande läsmiljö vid matcher, idrottsskolor och andra sportevenemang.
2. **Bokväskor** fyllda med spännande böcker till omklädningsrummen eller att ta med vid resor till olika sportevenemang på fastlandet. Ljudböcker att lyssna till vid gemensamma bussresor m m.
3. **Material för högläsning** Tränare, instruktörer eller föräldrar läser högt för en grupp, ett eller flera kapitel per gång. Läshandledningar utformade av bibliotekspersonal som gör det lätt att hitta böcker som passar olika åldrar, som sammanfattar innehållet och som innehåller frågor att utgå ifrån i gemensamma samtal efter läsningen.
4. **Material för gemensam läsning.** Böcker och material till läsklubbar där alla läser samma bok och sen samtalar kring innehållet och egna erfarenheter.

Idrottskonsulenterna informerade också om möjligheterna att delta i projektet vid olika möten och träffar med föreningarna. Det var erbjudande 1 och 3 som föreningarna sedan nappade på. Ingen var intresserad av bokväskorna eller att läsa och samtala tillsammans i läseklubbar. Pop up-biblioteken lånades ut både till sommarskolorna och till olika föreningslokaler vid särskilda evenemang, t ex av Visby Tennisklubb för deras lovsatsningar och till Traume ridskolas lokaler under en termin. Material för högläsning med läshandledningar (beskrivning av böckerna samt frågor till de olika kapitlen) och högläsningböcker blev det vanligaste sättet att använda sig av projektet. Många idrottsskolor genomförde en mängd högläsningstillfällen med unga instruktörer som högläsare flera dagar i följd. Till idrottskolorna var det också flera föreningar som lånade med sig pop up-materialet med bokkorgar, mattor och sittkuddar m m.

Under sommaren 2015 hölls 95 högläsningstillfällen i sex idrottsskolor med ca 8 barn per grupp, ca 300 barn. Under 2016 hölls 89 högläsningstillfällen i fyra idrottsskolor med ca 8 barn per grupp, ca 300 barn. Under 2017 hölls 15 högläsningstillfällen i två idrottsskolor med ca 20 barn per grupp, ca 100 barn.

Vi drog tidigt igång undersökningar för att hitta läsande förebilder i olika föreningar. Idrottskonsulenten mejlade och tillfrågade många föreningar men vi lyckades inte hitta någon person som ville eller som skulle kunna fungera som en läsande förebild för barn och unga. Därför fick vi lägga ner den idén.

Det blev heller inget samarbete kring läshytter med Destination Gotland under projekttiden, både p g a chefsbyte inom båt företaget och längre ledigheter för idrottschefen.

Ett löpande samarbete under nästan hela projektiden har bara genomförts med en förening, IF Hansa Hoburg på södra Gotland. Denna förening genomförde många högläsningstunder under deras sommarskolor under alla tre år, men också löpande under två år på deras Idrottsfritids under terminerna i samarbete med Havdhems bibliotek (som lades ner under projektets tredje år).

På grund av att vi inte fick till några fler löpande samarbeten och att ingen förening var intresserad av bokväskor gjordes heller inga inköp av läsplattor eller ljudboksspelare.

Målgrupper

Enligt projektplanen var målgruppen barn och unga mellan 10-15 år, primärt ca 200 barn och ungdomar inom ca 4-6 föreningar. Sekundärt tänkte vi nå många fler via läsmiljöer i anslutning till idrottsevenemang och de planerade läshytterna på Destination Gotlands båtar.

Åldrarna som projektet nådde blev bredare än ursprungsplanen. Både under idrottsskolornas högläsningstunder deltog barn och unga i åldrarna 6-15 år. Antalet barn och unga som projektet nådde genom högläsningstunderna under idrottsskolorna var många fler än vi planerade, ca 700 barn. Sedan nåddes många andra barn och unga i åldrarna 6-18 år genom pop up-biblioteken ute i föreningslokalerna, t ex Traume Ridklubb, Wisby Tennisklubb och IF Hansa Hoburg. Hur många går dock inte att räkna ut. Vi har heller ingen statistik över kön, men vet t ex att antalet deltagande pojkar var långt fler än flickorna på högläsningstunderna under idrottsskolorna.

Projektet fick också en bra spridning geografiskt. En av ambitionerna var att hitta deltagande föreningar i både stad och på landsbygden och föreningar med barn och ungdomar med annan etnisk bakgrund än svensk. Och vi ville särskilt aktivt söka samarbeten med föreningar som mest attraherar pojkar. Fyra av de åtta deltagande föreningarna har sin verksamhet utanför Visby. Fyra av de åtta deltagande föreningarna var fotbollsföreningar där majoriteten av deltagarna var pojkar. Vi sökte aktivt föreningar med många deltagande barn och unga med annat etniskt ursprung än svenskt men fick inte med oss dessa.

Marknadsföring och kommunikation

Inledningsvis tänkte vi sprida projektet och de läsfrämjande metoderna genom flera uppstartsmöten och läscoachträffar med föreläsare och läsinspiratörer för tränare, föräldrar, barn och ungdomar. Vi ville inspirera idrottsföreningar att delta så att tränare i den ordinarie verksamheten kunde inspirera de idrottande barnen och ungdomarna till läsning. Vi började med ett informationsmöte där intresserade föreningar bjöds in. Representanter från tio föreningar deltog under detta möte där vi berättade om projektet och de olika möjligheterna att delta. Under mötet presenterades också ett antal böcker genom bokprat av en barnbibliotekarie och en stunds högläsning. Under detta möte bjöds också föreningarna in till en senare läscoachträff med författaren Johan Unenge. Tyvärr blev det en miss i kommunikationen kring denna läscoachträff så ingen förening anmälde sig. (Däremot fick styrgruppen för projektet ett intressant samtal med Johan om projektet och feedback på upplägget.) Under resten av projekttiden skedde kommunikationen med föreningarna genom de olika idrottskonsulenterna som informerade om projektet och de olika erbjudandena till föreningarna. Ett informationsblad utformades om hur föreningarna kunde välja att delta som spreds till alla föreningar. Denna information fanns också på Gotlands idrottsförbunds hemsida.

I början av projektet bjöds lokalmedia in till en pressträff med arbetsgruppen och en av de intresserade föreningarna som fick berätta om hur projektet skulle genomföras vilket ledde till flera artiklar i de gotländska tidningarna.

Resultat och avvikelser

Syftet med projektet var att sprida läsglädje och utveckla metoder för att motivera idrottande barn till läsning genom bl a läsande förebilder och genom nära tillgång till spännande medier och läsmiljöer i idrottsmiljön. Målet var att fler barn skulle komma i kontakt med böcker och inspireras till läsning. Flera avvikelser från planerna fick göras eftersom vi bara fick till ett längre löpande samarbete med en enskild förening. Vi fick inte

heller tag i någon läsande förebild. Den metod som föreningarna valde var högläsningstunder med efterföljande samtal under idrottskolorna på sommaren och lån av läsmiljöerna med bokkorgar, mattor och saccosäckar. Därför kan vi säga att vi utvecklat metoder för att samarbeta kring läsning med idrottsföreningar och gett tillgång till spännande böcker i idrottsmiljön, både för högläsning och fri läsning i pauser m m. Projektet har sett till att många barn har kommit i kontakt med böcker, lyssnat till högläsning och interagerat efteråt kring det lästa. Om projektet inspirerat till fortsatt läsning kan vi bara hoppas. De deltagande föreningarna och dess ledare verkar också väldigt nöjda med projektets insatser.

Kommentarer kring projektet från en idrottsförening:

Under de somrar som projektet har pågått så har klubben under fotbollsskolan som pågår i fyra dagar före midsommar varje år gjort följande: Fotbollsskolan består alltid av fyra åldersanpassade grupper med ca 20 barn i varje grupp ledd av två unga ledare. Den ansvarige vuxna ledaren för fotbollsskolan tillhandahåller böcker och handledningar anpassade till de olika grupperna. När Havdhems bibliotek fanns så hjälpte Christina till med detta. Senaste sommaren så har vi gjort detta själva i föreningen. Runt lunchtid varje dag under fyra dagar så hade de fyra grupperna, på skilda håll, en timmes högläsning och samtal runt böckerna lett av de unga ledarna. Denna timme har varit mycket uppskattad både av barnen och de unga ledarna. Barnen har upplevt lugn, vila, spänning och närhet och ledarna har fått upptäcka nya sidor hos sig själva. En del unga ledare har vittnat om att de för första gången i livet har upplevt att det har varit roligt att läsa högt för någon annan människa, att bli lyssnad på. När ännu biblioteket fanns kvar i Havdhem så hade IF Hansa-Hoburg ett gott samarbete med Christina då vi kom dit med våra Idrottsfritidsgrupper under eftermiddagstid och hon fick berätta och inspirera om böcker och läsning. Vi kommer även fortsättningsvis att fortsätta med Läsprojektet under fotbollsskolan nästa sommar.

En till kommentar från en annan person i samma idrottsförening:

Ungdomarna som läste högt var först väldigt nervösa för att läsa för så många barn, men när de märkte hur de lyssnade tyckte de att det var väldigt roligt att läsa för barnen. Ett barn sa "När vi läste böcker- det var det roligaste på hela fotbollsläggret". Alla ledarna var förtjusta i diskussionsfrågorna som bibliotekarierna gjort till böckerna, de tyckte att de fördjupade diskussionerna om hur man funkar i ett lag. Och föreningen vill väldigt gärna fortsätta med Läsmuskler flera år.

En kommentar från en annan idrottsförening som deltog i projektet:

När våra äldre ungdomar höll orienteringsläger i somras för nya barn, så hade de läslust 1h/dag under de tre dagarna. Vår 16-åriga Elin läste och pratade med barnen kring de olika böckerna de valt ut. Våra ungdomar tyckte det var jättebra och jag försöker få de andra föreningarna som har klubbstuga och barn- och ungdomsverksamhet att låna lite böcker av er och fixa en mysig vrå. Går lite trögt men jag tror några börjar bli intresserade – tanken kring att ha bokhörnor är ju bra hur som helst. Jag tror att läslust som idé är kanonbra – bara att man inte marknadsfört det tillräckligt bra. OM det går att fortsätta låna böcker med lite

tanke och diskussionsunderlag så tror jag orienteringsklubbarna börjar vara på. Där når man både pojkar och flickor – de tränar ihop och har teori m m ihop.

Reflektioner kring projektet från chefen för Gotlands idrottsförbund/Sisu idrottsutbildarna efter att ha läst ett utkast av rapporten:

När jag läser rapporten så inser jag att vi självklart skulle ha kunnat göra mer. En reflektion är kanske det att projektet låg helt hos er vilket gjorde det lite svårt att prioritera (bland arbetsmarknadsprojekt, folkhälsa, Island Games etc...) fullt ut hos våra konsulenter, en annan reflektion är ju självklart att vår dotter blev sjuk och att jag under en period var sjukskriven på halvtid (eftersom det var jag som främst bar idén). Sedan tycker jag att samtalsplanerna och de material som bibliotekarierna tog fram var riktigt bra och borde kanske ytterligare lyftas. En annan reflektion som tas upp vid flera tillfällen är att vi har olika syn på syftet. Det som kanske bör framkomma är att några idrottsledare reflekterade initialt "jaha ska vi nu ta över skolans roll kring läsinläring" och då behövde vi nyttja en retorik som föll idrottsledaren i smaken (därav fokusering/refokusering/avslappning med boken som medel.

Tankar om projektet från idrottskonsulenten i arbetsgruppen:

Totalt sätt tycker jag att det fungerat ok! Vi hade ambitioner om att spridningen skulle bli större ute i föreningarna och de olika idrotterna men det blev väl så där. De föreningar som använt materialet har varit mycket nöjda så själva projektet Läsmuskler är jättebra! Varför vi inte i kom hamn med läsningen på Destination Gotland beror nog på en alldeles för hög arbetsbelastning, samtal inleddes med slutfördes aldrig. Jag tror fortfarande att det är en bra idé om Destinationen kan sponsra med hytt (förmodligen under lågsäsong). Det verkar som om den delen där man sitter och läser i grupp och sedan diskuterar boken är det bästa sättet att nå ut till våra barn/ungdomar (exempelvis fotbollsskolorna). Samarbetet med biblioteken har egentligen bara skett på ett ställe och det var nere i Havdhem, där fungerade det alldeles utmärkt. Sedan har stöttningen från er, med bl.a. läsinstruktioner till böckerna, varit suverän!! Klart att det finns fortsättningar att fortsätta med Läsmuskler, vi ju kvar materialet (böcker och puffar m.m.), så att från vår sida kunna erbjuda detta även fortsättningsvis, det är en självklarhet. Detta som en del av vår föreningsutveckling.

Fokus, koncentration och prestation, en studie av Läsmuskler Gotland

Ingen utvärdering gjordes av projektets effekter hos de deltagande barnen. En före/efter-enkät utformades i projektets början men användes aldrig eftersom vi inte fick till något fortlöpande längre samarbete med enskilda föreningar. Vi ansåg att vi inte kunde mäta effekterna på de insatser som gjordes under sommarskolorna eftersom de genomfördes under en så pass kort tid att långvariga effekter inte var möjliga att mäta.

Däremot har projektet varit föremål för en masteruppsats som Siri Albin gjorde under 2016 vid Institutionen för ABM Uppsala universitet kallad *Fokus, koncentration och prestation, en kvalitativ studie av två läsfrämjande samverkansprojekt mellan bibliotek och idrottsföreningar* där Läsmuskler Gotland var ett av de två projekten som studerades. Uppsatskrivaren intresserade sig främst för just samverkan mellan de olika yrkesgrupperna och motsatserna i synen på läsning mellan idrotten och biblioteken. Frågeställningarna och slutsatserna i uppsatsen sammanfattas nedan.

Varför satsar man på läsfrämjandeprojekt riktat mot just idrottsföreningar? Vilka bakomliggande faktorer samt underliggande tankar och normer styr detta val hos bibliotekarierna, respektive idrottskonsulenterna? Vilken syn på barn och läsning genomsyrar utformandet av dessa projekt, hos bibliotekarierna respektive idrottskonsulenterna?

Hos de biblioteksanställda fanns förhoppningen att få upp intresset för läsning grundat i den nedåtgående läsförmågan hos svenska skolelever, främst pojkar. De biblioteksanställdas vision kring projektets syfte var tydligare än hos idrottskonsulenterna. Hos idrottskonsulenterna fanns synen på läsning som en avkopplande aktivitet som i längden kan göra barn till bättre idrottare. Uppsatskrivaren fann både pragmatiska och instrumentella perspektiv på läsning hos projektledarna. Projekten vill få upp intresset för läsning och fokuserar mer på *att* barnen ska läsa mer än *vad* de läser, därför låg också fokus på att fånga lusten till läsning. Albin kunde ana en försiktighet kring projektens läsfrämjande ansatser eftersom böckerna och högläsningen liksom smögs in i oväntade sammanhang. Tanken att bokläsningen skulle vara kravlös och långt ifrån skolans läsförmedling var viktig för både idrottskonsulenterna och bibliotekspersonalen, ingen prestation kring just bokläsning skulle förmedlas av projektet.

Hur sker samverkan över dessa olika yrkesidentiteter? Finns det ett gemensamt professionellt objekt mellan bibliotekarier och idrottskonsulenter? Hur ser detta ut? Är någon part mer delaktig än den andra?

Albin framhåller de olika yrkeskulturernas skillnader i samarbetet kring projektet. Det professionella objektet uppstod under samarbetets gång, att öka intresset för läsning, dock med olika motiv i form av en paus å ena sidan och en viktig nödvändighet å den andra. Bibliotekspersonalen hade samhällsperspektivet på läsning som grund för projektet, medan idrottskonsulenterna å andra sidan blev mer aktiva och delaktiga under projektens gång genom att sprida projektet i deras stora kontaktnät. Genom att få insyn i varandras världar uppstod en bra samverkan så småningom. En nyckel verkar ha varit bra samtalsklimat och att inte rädas att fråga varandra om oklarheter.

Idrott och läsning som motsatspar framhävs i satsningarnas beskrivningar, märks detta av i samverkan? Läsning framhålls som bisyssla för att nå andra mål, är det i längden problematiskt för barnens syn på läsning som aktivitet?

Uppsatskrivaren märker att det i projektledarnas utsagor finns tankemässiga motsatspar som huvud och kropp, passiv och aktiv. Idrott och läsande/litteratur ses som varandras motsatser, men detta behöver inte betyda någonting negativt för projekten.

Uppsatsen slutsats är att läsfrämjande projekt i samverkan mellan bibliotek och idrottsföreningar går att genomföra med positiva upplevelser och resultat bortsett från en inledande skepsis från idrottskonsulenterna som först inte såg vinningen i att införliva läsning i idrottsammanhang. Yrkeskategorierna kan samspela för att skapa ett gemensamt mål och professionellt objekt, att försöka stärka läsning och ändra barns negativa attityder kring det. Motsatser i synen på det aktiva idrottandet och den passiva läsningen var svår att överbrygga i början, och det uppstod olika syn på nyttan med läsning beroende på yrkesgrupp. Denna typ av projekt kan vara positiva för de medverkande och man kan genom att lära sig av varandras olika kompetenser och sträva mot gemensamma mål nå dit man önskar. Motsatserna behöver inte ta ut varandra utan kan bidra till mer lärande och effektivare metoder. Genom att presentera böcker i ett annat forum än skolan och biblioteket, med mer kravlöshet och med titlar relaterade till barnens idrottsintressen, kan det också öppna upp för en bredare förståelse för olika typer av böcker hos de deltagande barnen.

Diskussion och slutsatser

När man arbetar med läsfrämjande projekt är det viktigt att tydliggöra vad man menar med läsfrämjande. Följande definition formuleras i Kulturrådets nationella handlingsprogram för läsfrämjande. Läsfrämjande innebär att:

- göra läsare av läskunniga
- öppna vägar till litteraturen för den som inte läser
- öka tillgången till en mångfald av litteratur på olika språk och i olika format för läsare i alla åldrar
- ge fler möjlighet till en konstnärlig upplevelse genom litteratur
- ta bort hinder för läsning, bredda en repertoar och stärka läsarens självförtroende och läsaridentitet

Projektet Läsmuskler Gotlands huvudmål var framför allt punkt två, att öppna vägar till litteraturen för den som inte läser, men i vidare utsträckning även de andra punkterna. Synen på barn och ungas läsning i projektet var på ett sätt nyttoinriktad, pragmatisk och instrumentell (som Siri Albin skriver i sin uppsats), d v s projektet ville öka läsförståelsen hos barn och unga för att i förlängningen stärka demokratin och minska utanförskap i det gotländska samhället. Samtidigt är ju en ökad läsförståelse förutsättningen för att kunna ta del av litteratur och därigenom få möjlighet till litterära upplevelser, d v s en syn där litteraturen har ett egenvärde i sig. Projektets mål var att ändra de deltagande barnen och

ungdomarnas attityder till läsning och öka motivation till läsning vilket i sin tur tänktes påverka beteendet, att läsa mer och därigenom få möjlighet till litterära upplevelser, en stärkt självförtroende som läsare och läsaridentitet.

Lisa Gambrell har utifrån sin forskning formulerat regler som skapar läsmotivation hos skolelever. En sammanfattning av dessa är: Litteraturens upplevda relevans för det egna livet, tillgång till ett större läsmaterial, generöst med tid till läsning, valfrihet i urvalet samt möjlighet till social interaktion kring det lästa. Samtliga dessa aspekter användes i projektet. Böckerna som valdes för högläsning och i bokkorgarna i läsmiljöerna utspelade sig ofta i idrottsmiljöer, ofta om just de sporter som barnen själva praktiserade. Det övriga urvalet var mycket brett med både lättläst och mer avancerad litteratur, samt en blandning av faktaböcker i olika ämnen (framför allt idrott), tecknade serier och annat som bibliotekspersonalen vet brukar intressera barn och unga. Tillgängligheten till ett brett urval av litteratur i idrottsmiljön uppfylldes också för de föreningar som använde sig av läsmiljöerna i sin verksamhet. Tid till läsning erbjöds både under högläsningstunderna och i pauser när fri läsning uppmuntrades. Efter högläsningstunderna fanns också många möjligheter till interaktion kring det lästa i och med de läshandledningar som bibliotekspersonalen utformat till respektive bok och dessa användes vid alla högläsningstillfällen i projektet.

En annan aspekt som projektet tagit fasta på var läsande förebilder, forskning visar att efter föräldrarna och familjen är det kompisar, lärare och idrottsutövare som kan fungera som läsande förebilder för barn och unga. Projektet misslyckades med att hitta läsande förebilder i föreningarna. Men de unga instruktörerna som läste högt för de yngre barnen och ungdomarna under idrottsskolorna kunde också fungera som läsande förebilder under projektet.

Samverkan mellan idrotten och biblioteken i projektet var intressant. Siri Albin fångar upp många av samverkansaspekterna i sin uppsats som beskrivs ovan. Även om vi hade olika syn på varför läsning skulle användas i idrottssammanhang kunde vi enas i det praktiska genomförandet och båda professionerna deltog i projektet ömsesidigt med sina kompetenser och erfarenheter, bibliotekspersonalen med urval av litteratur och utformning av läshandledningar och idrottskonsulenterna med sina breda kontaktnät och kommunikationskanaler till de olika föreningarna. Att projektet delvis tog en annan väg än den som först planerades var en konsekvens av lyhördheten och ömsesidigheten i samarbetet. Att lyssna till föreningarnas önskemål och anpassa projektets genomförande efter detta visade sig vara en framgångsfaktor och därmed nåddes fler barn och unga än som planerades inledningsvis. På detta sätt har projektet utformat nya metoder för läsfrämjande för barn och unga på fritiden genom vår samverkan. Projektet har sett till att många barn har kommit i kontakt med böcker, getts tid till läsning, lyssnat till högläsning och interagerat efteråt kring det lästa. Om projektet inspirerat till fortsatt läsning kan vi bara hoppas. De

deltagande föreningarna och dess ledare verkar väldigt nöjda med projektets insatser och flera föreningar vill fortsätta med Läsmuskler även kommande år.

Fortsättning ...

Allt material till pop-up biblioteken, böckerna och handledningarna finns kvar hos länsbiblioteket och ska eventuellt överföras till Idrottsförbundets lokaler. Erbjudandet om tillgång till detta kommer att finnas kvar löpande i SISU idrottsutbildarnas och Gotlands idrottsförbund utbud till deras idrottsföreningar. Planer finns på att göra fler inköp av nyare böcker till bokkorgarna och högläsningstillfällena och att skriva nya handledningar till dessa.

Referenser

Albin, Siri (2016) *Fokus, koncentration och prestation? En kvalitativ studie av två läsfrämjande samverkansprojekt mellan bibliotek och idrottsföreningar*. Masteruppsats, Uppsala universitet/Institutionen för ABM

<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:936094/FULLTEXT01.pdf>

Andersson, Jonas (2015). *Med läsning som mål. Om metoder och forskning på det läsfrämjande området*. Kulturrådets skriftserie 2015:3

http://www.kulturradet.se/sv/publikationer_/Med-lasning-som-mal/

Om Lisa Gambrells forskning kring regler för läsmotivation se s 27

Om forskning kring läsande förebilder se s 51

Handlingsprogram för läsfrämjande (2014) Statens Kulturråd

http://www.kulturradet.se/Documents/L%C3%A4sfr%C3%A4mjande/handlingsprogram_lasframjande.pdf

Deltagande föreningar

2015

95 högläsningstillfällen, 6 idrottsskolor, ca 8 barn/grupp, ca 300 barn

13 Visby tennisklubb

8 Dalhem IF

20 Fårösunds GolK

28 FC Gute

14 IFK Visby

12 IF Hansa Hoburg

2016

89 högläsningstillfällen, 4 idrottsskolor, ca 8 barn/grupp, ca 300 barn

7 IFK Visby

16 IF Hansa/Hoburg

8 Dalhem IF

54 FC Gute

2017

15 högläsningstillfällen, 2 idrottsskolor, ca 20 barn/grupp, ca 100 barn

3 Visborgs OK, Solskola i orientering

12 IF Hansa Hoburg

Pop-up bibliotek övriga föreningar: Visbycupen gymnastik, Visby tennisklubb, Ridskolan i Traume.